

Tom 12/2020, ss. 285-297

ISSN 0860-5637

e-ISSN 2657-7704

DOI: 10.19251/rtnp/2020.12(15)

www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Marian Zdzisław Stepulak

Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku

ORCID: 0000-0002-5144-9217

HONOR I GODNOŚĆ ZAWODOWA W PRACY PSYCHOLOGA

HONOR AND PROFESSIONAL DIGNITY IN THE WORK OF A PSYCHOLOGIST

Streszczenie:

Niniejszy artykuł ma charakter teoretycznej refleksji odnoszącej się do praktyki zawodowej psychologa. Skuteczna aktywność psychologa wymaga wysokich, profesjonalnych kompetencji, ale również wysokich kwalifikacji moralnych. W tym ostatnim kontekście można mówić o dwóch specyficznych właściwościach, jakimi są godność i honor psychologa. W kontekście historycznej interpretacji właściwości te wywodzą się z filozofii i kultury starożytnej Grecji, a ponadto mają bardzo długą i zróżnicowaną tradycję. Godność i honor przypisane są ludzkiej, osobowej kulturze, jednakże muszą przez całe życie być poddawane procesowi wychowania i samokształcenia własnej osobowości. W pierwszej części artykułu została podjęta analiza problematyki honoru w pra-

cy psychologa, a w części drugiej zostało poruszone zagadnienie godności osobowej w aktywności zawodowej psychologa. Przed każdym psychologiem stoi zatem bardzo trudne zadanie ustawicznej pracy nad kształtem nie tylko swojej osobowości, ale również pełnego bycia integralną osobą. Podjęcie zagadnienia godności i honoru staje się dla współczesnego człowieka czymś niecodziennym, ponieważ świat odrzuca tego rodzaju wartości. Stawia raczej na skuteczność działań, a nie na trud własnej formacji.

Słowa kluczowe: godność, honor, kompetencje zawodowe, kwalifikacje moralne, osoba.

Abstract:

This article is a theoretical reflection relating to the professional practice of a psychologist. Effective activity of a psychologist requires high, professional competence, but also high moral qualifications. In the latter context, we can talk about two specific properties, which are the dignity and honor of a psychologist. In the context of historical interpretation, these properties are derived from the philosophy and culture of ancient Greece and have a very long and varied tradition. Dignity and honor are assigned to human, personal culture, however, they must be subjected throughout their lives to the process of upbringing and self-education of their own personality. The first part of the article analyzes the issues of honor in the work of a psychologist, and the second part deals with the issue of personal dignity in the professional activity of a psychologist. Therefore, every psychologist faces the very difficult task of constantly working on the shape of not only his personality, but also being an integral person. Addressing the issue of dignity and honor becomes something unusual for modern man, because the world rejects such values. He focuses on the effectiveness of his actions rather than on the efforts of his own formation.

Keywords: dignity, honor, professional competences, moral qualifications, person.

WPROWADZENIE

Problematyka godności w pracy zawodowej psychologa stanowi fundamentalne pojęcie w kontekście etyki zawodowej. Donna Hikcs (2011) uwa-

za, iż istnieją pewne elementy, które tworzą podwaliny własnej godności oraz godności drugiej osoby. Można zatem mówić o następujących elementach: wzajemna akceptacja, uznanie innych i okazywanie im akceptacji, budowanie poczucia przynależności, tworzenie poczucia bezpieczeństwa, odnoszenie się do innych osób z szacunkiem i uczciwością, docenianie własnej wolności i wolności innych osób, zrozumienie poprzez aktywne słuchanie, posiadanie przywileju wątpliwości, poczucie zauważania i słuchania (responsywność), naprawianie błędów. W codziennej aktywności zawodowej psychologa godność i honor stanowią istotne właściwości. Należą one do cnót moralnych (sprawności moralnych). Godność i honor wyrastają z istoty osobowej każdego człowieka. Każdy zatem człowiek posiada godność i honor, które wynikają z natury osoby. Profesja psychologa zaliczana jest do grupy zawodów zaufania społecznego. W tym kontekście godność i honor stanowią ważne jego elementy. Niniejszy artykuł składa się z dwóch podstawowych części. Pierwsza z nich odnosi się do problematyki honoru w pracy psychologa, natomiast część druga podejmuje zagadnienie godności osobowej w aktywności zawodowej psychologa. Celem tej pracy jest ukazanie istotnej roli, jaką odgrywa honor i godność w aktywności zawodowej psychologa.

HONOR W PRACY PSYCHOLOGA

Termin „honor” wywodzi się z greckiego pojęcia „τιμή”. W języku łacińskim honor (*honoris*) rozumiany jest jako część, zaszczyt oraz godność osobista. Człowiek honorowy oznacza osobę, której codzienne zachowanie uzależnione jest od realizacji pewnego rodzaju wartości. W tym wypadku do szczególnego ich rodzaju zalicza się m.in. takie, jak: odwaga, odpowiedzialność oraz wierność. Honor jest szczególnym rodzajem wyróżnionej godności poprzez jej przymioty natury moralnej i społecznej (Zdybel, 1994, s. 90). Zwyczajową formą honoru jest powszechne uznanie i akceptacja społeczna konkretnej osoby, zwana również chwałą ludzką. Najczęściej pojęcie honoru odnosi się bezpośrednio do osobistych walorów, cnót moralnych i zasług określonej osoby, jednakże uznanie to nie ma charakteru samouwiebienia, ale pochodzi ze strony innych osób (Młotek, 1993, s. 1201-1202; Gajda, 2009; Stepulak, 2020; Zawadzka, Zawadzki, 2016; Zdybel, 1994; Tarczyński, 2015). Honor łączy w sobie

wszystkie konkretne postawy i cały repertuar zachowań, które nie przekreślają podmiotowości osoby, a które stają się obiektem przedmiotowej pozytywnej oceny moralnej. W tym konkretnym przypadku idealnym rozwiązaniem jest to, iż honor nie jest jedynie immanentną własnością istoty ludzkiej, ale świadectwem konkretnych kwalifikacji obiektywnych i moralnych, dzięki którym osoba potrafi bronić uznanych przez siebie wartości (Stepulak, 2020, s. 118-121).

Termin „honor” posiada szereg synonimów, do których można by zaliczyć następujące: godność, godność osobistą, poczucie własnej godności, dobre imię, renomę. „Honor” to termin, który jest bliski takim postawom i takim cechom charakteru, jak: ambicja, duma czy miłość własna. Związek honoru z dumą czy też bycie dumnym utrwalony został w wyrazie zaszczyt oraz wyróżnieniu oznaczającym szczególnie zaszczyt (Grzeszczak, 2013, s. 23-40; Puzynina, 1999, s. 40-47). Formami synonimicznymi dla honoru są także słowa wskazujące na: a) powszechne (publiczne) uznanie dotyczące kogoś, tj. sława, rozgłos, gloria, poklask; b) uczucia szacunku, uznania, poważania, jakimi osoba cieszy się wśród innych ludzi, cześć, uszanowanie, uznanie, konsyderacja, estyma, atencja re-spekt; c) uznanie dla czyichś cech i zasad postępowania: akceptacja, pochwała, pochlebianie, schlebianie; d) zewnętrzne oznaki szacunku, czci składane komuś, pokłon; e) czyjaś powagę, znaczenie, świetność, dostojność, splendor; f) autorytet, jakim ktoś cieszy się w grupie społecznej, prestiż; g) zachowanie postawy moralnej i szacunku u innych. Pojęcie „honorowo” odnosi się do wykonywanej pracy (psychologa), zajęcia lub funkcji, może oznaczać „bezpłatnie”, pracować honorowo, bez otrzymywania wynagrodzenia lub sprawowanie honorowego urzędu (Grzeszczak, 2013, s. 23-40; Puzynina, 1999, s. 40-47). Powyższe rozumienie wywodzi się z tradycji ludzi zamożnych (szlachta, ziemiaństwo), którzy mieli zapewniony byt z racji posiadanego majątku i zasobów finansowych. Według przeprowadzonych badań studentów lubelskich uczelni pojęcie „honor” było sytuowane wśród takich wartości etycznych, jak: a) godność; b) słowność; c) uczciwość; d) poczucie własnej wartości; e) odpowiedzialność i duma (Grzeszczak, 2013, s. 35-40).

W cywilizacji greckiej i rzymskiej honor oznaczał szacunek wobec wartościowej osoby. Pojęcie „honor” zostało przyjęte przez chrześcijaństwo, które doceniało społeczny rezonans szlachetnych postaw moralnych. Honor został uznany za ideał kultury rycerskiej i arystokratycznej oraz najcenniejsze dobro prywatne. Honor wraz z upływem czasu stał się jedną z podstawowych zasad

regulujących życie publiczne. Fundamentem honoru jest uznanie go za przyrodzone prawo wynikające z osobowej godności ludzkiej. Honor upatrywany jest w moralnej doskonałości osoby oraz zajmowanej przez nią pozycji społecznej i zawodowej. Honor od XIX wieku określano jako prestiż. Można zatem mówić o prestiżu rodziny, narodu, zawodu, wychowawcy, kierownika). Honor ma bardzo ważne funkcje wychowawcze i motywacyjne. Honor integruje osobowość oraz skłania do aktywności prospołecznej. Z drugiej strony może prowadzić do wielu zaburzeń do tzw. przeczulenia na punkcie honoru. Honor ze swej natury jest niezniszczalny, a może być naruszony w swoich zewnętrznych przejawach przez obelgę lub zniewagę, czyli zachowania zmierzające do poniżenia osób, wobec których wymagana jest restytucja i którym przysługuje prawo obrony. Z pojęciem honoru łączą się inne wartości, które czasami przyjmują formę skodyfikowanych norm (kodeks). W rezultacie prowadzi to do ich większej precyzji i względnej trwałości (por. Adams, 2011; Gajda, 2009).

Z pojęcia „honor” wywodzi się wiele następujących związków frazeologicznych: a) honory - rozumiane jako wyróżnienia, godności, wysoka ranga społeczna, znaki i gesty szacunku i poważania, ceremonie powitań, uroczystości nadania orderów i stopni; b) przymiotnik „honorowy” oznacza poczucie honoru i przestrzegania pewnych zasad. W tym przypadku chodzi również o poczucie powinności i obowiązków wynikających z sytuacji osobistej i społecznej. W tym aspekcie pojawiają się takie stwierdzenia, jak: „wyróżnić kogoś”, „honorowe miejsce”, „łoża honorowa”, „honorowe obywatelstwo”, „bezinteresowność”, c) honorarium – przysługująca należność, wynagrodzenie; d) honorowanie, pojmowane jako uznanie jakiegoś dokumentu (dyplom, świadectwo, paszport itp.), coś co jest ważne i wiarygodne; e) prawość, perfekcja, doskonałość moralna, posiadanie pełni cnót; f) godność osobista, zachowanie której zależy od realizacji podstawowych wartości. Godność osobista może być też rozumiana jako obrona honoru, jest obroną człowieczeństwa (Grzeszczak, 2013, s. 23-40).

Od dawna zastanawiano się nad prawną ochroną honoru. W czasach współczesnych honor jest chroniony prawnie, co oznacza, że na drodze sądowej można domagać się jego odzyskania. Każda osoba ma prawo do obrony swojego honoru (dobrego imienia) oraz poszanowania ze strony innych (por. Tarczyński, 1997). W pracy zawodowej psychologa honor to jedna z podstawowych zasad moralnych. Człowiek – zdaniem J. Kozielskiego – jest istotą wielowymiarową, ale równocześnie w pełni swojego rozwoju funkcjonuje holistycznie.

Jednym ze znaczących elementów wielowymiarowości jest właśnie honor człowieka, wykonującego zawód psychologa (por. Koziński, 1988). Wyznacznikami honoru zawodu psychologa jest: uczciwość, lojalność, prawdomówność, dotrzymywanie słowa, bezinteresowność, gotowość do poświęceń, odpowiedzialność, pomoc bliźnim, troska o dobre imię, poczucie oraz poszanowanie własnej wartości i wartości innych, wierność, obrona życia ludzkiego, a także odwaga (por. Stepulak, 2007). Honor psychologa jest składowym elementem pracy nad integralnym jego rozwojem, zawodowym, moralnym i duchowym. Honor jest wyrazem pewnej osobowej szlachetności oraz odpowiedzialności za podejmowane zadania, ale nade wszystko chodzi w tym wypadku o podjęcie odpowiedzialności za swoich pacjentów i klientów. Psycholog jako człowiek honoru jest zaangażowany, wytrwały, podejmuje wysiłek i pracę nad sobą w celu ciągłego doskonalenia się. W ten sposób nie tylko dba o własny honor, ale buduje kulturę honoru (Jarmoszko, 2014, s. 115-138). Honor jest pewną postawą godności, która wyraża się w następujących dyspozycjach i zachowaniach osoby (w tym także psychologa): a) postępuje w zgodzie z własną hierarchią wartości i przekonań, pracuje nad tym, aby być wiernym sobie, wyżej ceni wierność własnym wartościom niż doraźne korzyści; b) jest zdolny bronić swojej tożsamości i indywidualności, a obrona swoich wartości opiera się na rozsądnych, trwałych i obiektywnych fundamentach. Chodzi o to, iż w trakcie zagrożenia przejawia spokój i opanowanie, kontroluje swoje emocje, przede wszystkim lęk i agresję; c) przejawia niską podatność na manipulację i psychomanipulację, nie wymienia własnej indywidualności na dobra materialne, dostęp do władzy czy sławę, jest wewnątrzsterowny; d) charakteryzuje się znaczną powściągliwością i rezerwą wobec świata, z ogromną ostrożnością akceptuje i przyjmuje nowe, społecznie znaczące idee; e) wyróżnia go dostojeństwo i wzniosłość (Stepulak, 2020, s. 118-121; Gajda, 2009; Jarmoszko, 2014; Tarczyński, 2014).

Ciekawym zagadnieniem w problematyce honoru jest jego szczególne społeczne miejsce. Można zatem mówić o honorze w aspekcie elitarnym, wyjątkowym. W takiej sytuacji psycholog jako człowiek honoru musi spełniać konkretne kryteria (wysokie kompetencje zawodowe i kwalifikacje moralne). W opinii społecznej panuje przekonanie, że zawód psychologa należy do zawodów elitarnych i zawodów wysokiego zaufania społecznego. Bez wątpienia honor jest wypadkową określonego statusu społecznego. Opinia współczłonków grupy zawodowej decyduje o tym, czy dany psycholog jest „człowiekiem ho-

noru”, bądź też popełniając haniebną czyn w opinii grupy, sam stawia się poza społecznością „ludzi honoru”. We właściwym sensie honor rości sobie prawo do zajęcia poczesnego miejsca w systemie wartości osoby, staje się naczelnym dobrem nadrzędnym, suwerennym oraz autonomicznym (Stepulak, 2020, s. 121) W przestrzeni ogólnoludzkiej kultury honoru można by usytuować wspólnotową kulturę honoru oraz zawodową kulturę honoru. Zawodowa kultura honoru łączy się ze świadczeniem pracy w specyficznych i trudnych warunkach. Nie każdy bowiem zawód generuje własną, rozwiniętą kulturę honoru. Zawód psychologa posiada taką kulturę honoru. Zawód ten bowiem podejmuje istotną rolę społeczną, co wiąże się z bezpośrednim oddziaływaniem na drugiego człowieka pacjenta oraz klienta i świadczeniem egzystencjalnie ważnych usług. Honor wchodzi równocześnie w obszar kultury wspólnotowej. Psychologowie bowiem posiadają własną kulturę honoru. Kodeksy etyczno-zawodowe psychologa przypominają wszystkim psychologom wykonującym swój zawód, iż są oni odpowiedzialni za honor swojej profesji. Oznacza to, iż w wypadku popełnianych błędów oraz zachowania pozbawionego honoru psychologowie zobowiązani są do pojęcia działań, które zlikwidują, bądź przynajmniej zminimalizują wyrządzone szkody.

Pojęcie honoru w kontekście uprawianego zawodu (także psychologa) jest w czasach współczesnych nieco zapomniane. Słowo „honor” stało się bowiem mało modne, a może raczej wyłączone z obyczajowości i kultury życia codziennego. Warto zatem wrócić do korzeni europejskiej cywilizacji i dać nowego ducha pojęciu „honor”. W opinii niektórych osób bycie człowiekiem honorowym identyfikowane jest z trudnościami natury osobowościowej czy z zachwianiami o charakterze neurotycznym.

GODNOŚĆ OSOBOWA W AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ PSYCHOLOGA

Pojęcie godności pochodzi od greckiego słowa *αξιοπρέπεια*. Natomiast łaciński odpowiednik terminu „godność” to „dignitas.” Godność oznacza nieredukowalną, niestopniowalną oraz zasługującą na osobisty szacunek oraz szacunek innych właściwość lub cechę, która przysługuje każdemu człowiekowi z powodu bycia człowiekiem. Godność można również określić poprzez pojęcie wartości człowieka jako takiego lub też jego człowieczeństwo. Godność można

także rozumieć jako pragnienie posiadania szacunku od innych osób ze względu na szczególne walory natury religijnej, duchowej, moralnej oraz społecznej. Tak rozumiana godność ma potrójny charakter i odnosi się do godności osobowej, osobowościowej i osobistej (Chlewiński, Zaleski, 1989, s. 1231-1232; Chudy, 2009, s. 79-110; Stepulak, 2020, s. 115-118; Stępień, 2016). Osobowa godność wyrasta z samego faktu bycia osobą, natomiast godność osobowościowa wynika z pracy nad sobą i ciągłego podnoszenia osobistych kwalifikacji moralnych, posiada odniesienie do psychologii osobowości. Godność osobista odnosi się do sfery uczuć i świadomości podmiotowej. Ma swoje miejsce w refleksji naukowej psychologii emocji i osobowości oraz psychologii introspekcji (por. Grzybek, 2007, 2010). Wiąże się przy tym z godnością osoby. Godność osobowościowa i osobista wchodzi w zakres godności osobowej. J. Mariański (2015, s. 225-229) używa terminu „godność ludzka”. Godność osoby ludzkiej jest także faktem społecznym. W tym aspekcie łączy się ona z dobrym imieniem, dobrą sławą, szacunkiem, gotowością poświęcenia się i umiejętnością obrony uznawanych wartości. Składają się na nią cztery podstawowe elementy: a) poczucie własnej wartości; b) nabywanie cnoty (sprawności moralnej); c) zdolność obrony uznawanych wartości; d) należny człowiekowi szacunek. Obok naukowej refleksji dotyczącej godności człowieka mamy również do czynienia ze zdroworozsądkowym kontekstem rozumienia godności (Korolec, 1994, s. 21-35; Mazurek 2001).

W języku potocznym można spotkać wiele wyrażeń zwierających pojęcie „godność”. Są to takie wyrażenia, jak: „godne warunki życia czy pracy”, „godność pułkownika”, „jak pana godność?”, „jego godność osobista sprzeciwia się temu”, „godzi się coś zrobić”, „zachował się z godnością”, „godnie przeżył życie”. Biorąc pod uwagę powyższe przykłady, można by wyłonić pewne elementy określające godność: a) kompetencja i poziom użyteczności społecznej; b) kategoria zasługi i nagrody; c) zewnętrzne nadanie rangi podmiotowi; d) połączenie godności z tożsamością osoby; e) identyfikacja człowieka wartością wyróżnioną, według której odróżnia się jedną osobę od drugiej; f) wewnętrzne przeżywanie poczucia tożsamości jako kryterium czynu; g) własność deformowana, zagrożona od zewnątrz z możliwością jej utraty (Stepulak, 2020, s. 116; Stepulak, 2007, 2014). Według pierwszych starożytnych koncepcji godności, wzorcem godności był arystokrata i wojownik. Inne koncepcje podkreślały,

iż o godności człowieka decyduje jego pochodzenie (Chlewiński, Zaleski, s. 1231-1232; por. Mazurek, 2001).

Arystoteles przyjmował, iż godność to cnota, która jest złotym środkiem pomiędzy wadą zarozumialstwa i służalczości. Chrześcijaństwo uważa, iż godność osoby ludzkiej wynika z tego, że jest ona stworzona „na obraz i podobieństwo Boga”. Godność człowieka jest cechą powszechną, nieredukowalną, niezbywalną i nadprzyrodzoną. Tomasz z Akwinu wskazał, iż z godności człowieka wynika jego doskonałość. Godność osoby ludzkiej określa jej sposób istnienia i sens rozwoju. O godności i wielkości człowieka świadczy jego wolność. W średniowieczu swoją godność człowiek upatrywał w zdążaniu ku doskonałości. To dążenie zawierało się w następujących płaszczyznach: a) dążenie do szczęścia i świętości; b) pozyskiwanie cnót; c) rozwój duchowy i zrywanie ze słabościami cielesnymi; d) osiągnięcie mocy wewnętrznej i porzucenie przeciętności; e) dążenie do lepszego życia w duchu szlachetności i honoru (Bartnik, 2000, s. 90-91). Zdaniem Immanuela Kanta człowiek jest celem sam w sobie, a nie jedynie środkiem do celu (Bartnik, 2000, s. 133; Chudy 2009).

Niektóre kierunki psychologiczne, jak na przykład behawioryzm, odmawiały człowiekowi godności (por. Skinner, 1978) Godność osobista człowieka pojawia się także w filozofii Nietzschego, Kierkegaarda i Marksa. Ujmują one godność jako źródło ekspresji człowieka, kształtowane w wyniku jakiejś formy wyzwolenia – wyzwolenia moralnego i wolitywnego (Nietzsche), społeczno-ekonomicznego, materialnego (Marks) czy też egzystencjalnego (Kierkegaard). Termin „godność” pojawia się w art. 30 polskiej konstytucji. Godność jest również dobrem osobistym chronionym przez prawo unijne i prawo polskie. Godność można uznać za pozytywnie wartościującą relację do własnej osoby i całej grupy zawodowej, z którą jednostka się identyfikuje. Istotnym elementem tej relacji jest samoocena polegająca na doświadczaniu swojej wartości i pozytywnego obrazu siebie, które motywuje do wartościowych zachowań. Wysoka samoocena uodparnia na różne formy manipulacji i zniewalania oraz wpływa na radzenie sobie w sytuacjach trudnych. Godność osobowa zakłada poczucie wewnętrznej wolności, autodeterminacji i odpowiedzialności. Godność człowieka jest przedmiotem refleksji wielu nauk: filozofii, psychologii, religii i prawa (Korolec, 1994, s. 21-35; Mazurek, 2001). Współczesny personalizm głosi, iż sam fakt bycia człowiekiem jako bytem osobowym zawiera podstawę do zaakceptowania godności niezależnie od rasy, klasy społecznej, religii, wyznania, wykształcenia,

pochodzenia, stanu posiadania, a nawet poziomu moralnego. Z godności ontologicznej pochodzi godność ludzkiej aktywności, takiej jak: praca, funkcje rodzicielskie, kształcenie i wychowywanie innych (Bartnik, 2000, s. 162-193; Bernard, 1994). Przyczynami deformacji godności bywa przewartościowanie jakiegoś elementu (zdolności, uroda, finanse, pozycja społeczna lub zawodowa). Inną przyczyną może być zaniżenie poczucia własnej wartości, wywołane przyczynami psychicznymi oraz zaburzenia w samym przeżyciu godności. Godność integruje osobowość niezależnie od rodzaju doświadczeń osobistych. Człowiek, który ma poczucie własnej godności potrafi umiejętnie pokonać frustracje, cierpienie, rozpacz czy terminalną chorobę (Stepulak, 2020, s. 117).

W etyce zawodowej psychologa godność osobowa psychologa i jego pacjenta/klienta posiada status podstawowej wartości. Społeczna i zawodowa rola psychologa zobowiązują do podejmowania i wykonywania konkretnych zachowań ocenianych jako godne. Poprzez niegodne zachowanie psycholog traci swoją osobowość i osobistą godność. Sam fakt podejmowania jakiejś roli powoduje, iż jej wykonywanie cieszy się szczególnym szacunkiem i urzędowym autorytetem. Godność osoby ludzkiej jest wypadkową różnorodnych wymiarów życia i aktywności człowieka, spełnia fundamentalną rolę w procesie edukacji i wychowania każdego człowieka. Psycholog jako profesjonalista powinien odnieść się do powyższej prawidłowości. Podejmując aktywność zawodową, ma wskazywać pacjentowi i klientowi w stosowny, delikatny sposób, iż człowiek właściwie wychowany i świadomy własnej godności postępuje w sposób godziwy, aby nie naruszyć normatywnych wskazań. Postępowanie takie jest zgodne z właściwym rozumieniem miłości własnej i miłości innej osoby (Bednarek, s. 118-119; PTP, 1992, nr 15; Wojtyła, 2002, s. 23-26). Psycholog musi zdawać sobie sprawę, iż proces wychowania i edukacji, który odnosi się do rozpoznawania godności ludzkiej, ujmuje wartości osobowe, które z kolei prowadzą do afirmacji osoby i działania dla jej konkretnego dobra (por. Grzybek, 2007, 2010).

W pracy zawodowej psychologa musi istnieć wyraźne przekonanie, iż każdy pacjent czy klient winien być traktowany z należnym szacunkiem i żadne okoliczności nie mogą być uznane za uzasadnienie braku szacunku dla godności osoby pacjenta i klienta. W tym kontekście należy dokonać rozróżnienia godności osoby od zachowań pacjenta i klienta. Psycholog bowiem ma prawo nie zgadzać się z wyborami i decyzjami pacjenta i klienta, jego światopoglądem i mieć swoje przekonanie, że pacjent i klient może szkodzić sam sobie. Nie

może jednak w żadnym przypadku przejmować kontroli nad celami usługi, traktować pacjenta i klienta paternalistycznie czy okazywać mu swoją przewagę.

PODSUMOWANIE

Godność i honor to dwie podstawowe sprawności moralne, które konstytuują skuteczność zgodnego z etyką wykonywania zawodu psychologa. Zgodnie z propozycjami Krzysztofa Jedlińskiego (2018) każdy psycholog musi nieustannie pracować nad kształtowaniem cnót: godności osobowej i osobistego honoru. Warto, aby psycholog uwzględnił uwagi swoich pacjentów i klientów, które mają służyć dokonaniu pozytywnej zmiany w swoim zachowaniu w przestrzeni zawodowej. W tym przypadku chodzi o przyjęcie informacji zwrotnych i przepracowanie ich w ten sposób, aby spowodowały pozytywne zmiany przy wykonywaniu czynności zawodowych psychologa. Godność osobowa i osobisty honor wywodzą się z głębi natury każdej osoby. Muszą być jednak ciągle kształtowane i pielęgnowane. Z godnością i honorem wiąże się pewna metafora mówiąca o tym, iż każdy kamień o szlachetnej strukturze musi być bardzo długo szlifowany. Psycholog, aby uszanować godność i honor swojego pacjenta i klienta musi najpierw podjąć trud uszlachetniania własnej godności i osobistego honoru. Człowiek, który posiada głębokie poczucie godności i honoru ma adekwatne mniemanie o sobie. W tym aspekcie Lew N. Tołstoj mawiał: *Człowieka można przedstawić w postaci ułamka, w którym licznikiem są jego właściwości, a mianownikiem – mniemanie o sobie. Im większy mianownik, tym mniejszy cały ułamek* (Janus, Ludynia. 2008, s. 172). Każdy psycholog ma zatem do podjęcia ważne wyzwanie, aby swoją zawodową powinność traktować z godnością i honorem.

BIBLIOGRAFIA

- Adams Simon. 2011. *Wojownicy. Honor i męstwo*. Warszawa: EGMONT.
- Bartnik Czesław Stanisław. 2000. *Personalizm*. Lublin: „O.K.” Tomasz Wiater.
- Bednarek Dorota. 2016. *Zawód psychologa. Regulacje prawne i etyka zawodowa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bernard Jean. 1994. *Od biologii do etyki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Chlewiński Zdzisław, Zaleski Zbigniew. 1989. *Godność* [w:] Ludomir Bienkowski, Piotr Hempterek, Stanisław Kamiński, Jerzy Misiurek, Krystyna Stawecka, Antoni Stępień, Adam Szafranski, Jan Szlaga, Anzelm Weiss (red.). *Encyklopedia Katolicka*. Tom V. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 1231-1232.

Chudy Wojciech. 2009. *Rozumienia godności* [w:] Anna. Szudra (red.) *Pedagogia godności*. Elementy etyki pedagogicznej. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, s. 79-110.

Gajda Janusz. 2009. *Honor. Godność. Człowieczeństwo*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Grzeszczak Monika. 2013. *Polski honor w świetle danych słownikowych*. „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, Lublin, vol.25, s. 23-40.

Grzybek Grzegorz. 2007. *Etyka, rozwój, wychowanie*. Bielsko Biała: Wydawnictwo ATH.

Grzybek Grzegorz. 2010. *Etyka rozwoju a wychowanie*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Hicks Donna. 2011. *Dignity: The Essential Role It Plays in Resolving Conflict*. Yale: Yale University Press.

Janus Katarzyna. Ludynia Monika. 2008. *Księga aforyzmów*. Warszawa: Wydawnictwo Buchman Sp. z.o.o.

Jarmoszko Stanisław. 2014. *Kultura honoru w procesie socjalizacji zawodowej wojskowych*. „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Kwartalnik”. 2, s. 115-138.

Jedliński Krzysztof. 2018. *Godność. Jak ją chronić bez upokarzania innych*. Kielce: Charaktery.

Korolec Jerzy Bartłomiej. 1994. *Perfekcjonizm kultury średniowiecznej* [w:] Jan Czerkawski (red.). *Zagadnienie godności człowieka*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, s. 21-35.

Kosior Krzysztof. 1994. *Godność* [w:] Stanisław Jedynek (red.) *Mały słownik etyczny*. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta, s. 79.

Kozielecki Józef. 1988. *O człowieku wielowymiarowym*. Warszawa: PWN.

Mazurek Franciszek Janusz. 2001. *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*. Lublin:

Redakcja Wydawnictw KUL.

Młotek Antoni. 1993. *Honor* [w:] Jan Walkusz, Stanisław Janeczek, Stanisław Wiel-

gus. Stanisław Fita, Jerzy Misiurek, Marian Rusecki, Anzelm Weiss (red.). *Encyklopedia Katolicka*. Tom VI. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 1201-1202.

Mariański Janusz. 2015. *Godność ludzka* [w:] Janusz Mariański (red.). *Leksykon socjologii moralności*, Kraków: Wydawnictwo NOMOS, s. 225-229.

Polskie Towarzystwo Psychologiczne (1992). *Kodeks Etyczno – Zawodowy Psychologa*. Warszawa.

Puzynina Jadwiga. 1999. *O honorze w języku i nie tylko*. „Więź”, 9, s. 40-47.

Skinner Burrhus Frederic. 1978. *Poza wolnością i godnością*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Stepulak Marian Zdzisław. 2007. *Psycholog jako zawód zaufania społecznego*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Stepulak Marian Zdzisław. 2014. *Tajemnica zawodowa psychologa*. Lublin: Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji.

Stepulak Marian Zdzisław. 2020. *Leksykon etyki zawodu psychologa*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Stępień Katarzyna. 2016. *Godność osobowa*. [w:] Krystyna Chałas, Adam Maj (red.). *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*. Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, s. 376-383.

Tarczyński Andrzej. 1997. *Kodeks i pistolet. O niektórych przejawach honoru w międzywojennej Polsce*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.

Tarczyński Andrzej. 2015. *Honor* [w:] Janusz Mariański (red.). *Leksykon socjologii moralności*, Kraków: Wydawnictwo NOMOS, s. 244-247.

Wojtyła Karol. 2001. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Zdybel Lech. 1994. *Honor* [w:] Stanisław Jedynak (red.). *Mały słownik etyczny*. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta, s. 90.